

ու երկրորդը 2000^ր բարձրութիւն ունին, շատ ընդարձակ են : Ս'եքսիկոյի դաշտը 50 փարսախ լայն է ու 150 փարսախ դէպ 'ի հիւսիս կ'երկրնայ առանց ցածնալու : Աւրոպայի մէջ ոչ բարձրութեան և ոչ ընդարձակութեան կողմանէ ասանկ դաշտեր չեն գտուիր . եղածներն աւելի ցած ու պզտի են, ինչպէս Սթանալինալիայի լեռանց գագաթները, Խորուաթի, Վարնիոլի, Օուիցերիի ու Սիվանի բարձր դաշտերը :

Նոյն յատակն ալ ցամաք երկրին շարունակութիւնը ըլլալով, պէտք է որ նոյն անհաւասար բարձրութիւններն ու խորութիւններն ունենայ, ինչ որ երկրիս երեսը կը տեսնենք . և յիրաւի նաւորդներու գունտն ալ կը ցուցնէ թէ ծովու խորութիւնը իրատ անհաւասար է . բայց գունտը ծովերու քիչ խորը կրնալով հասնիլ, ինչուան հիմա որոշ իմացուած չէ ոչ խորութեան չափը և ոչ անհաւասարութիւնները :

Բայց ընդհանրապէս յայտնի է որ որչափ ծովեզերքէն հեռանանք այնչափ աւելի կը խորնայ, և անոր հետ կապակցութիւն ունի . թէ որ ծովեզերքը դուր ու շիտակ ըլլայ, ծովուն յատակն ալ շիտակ կ'ըլլայ ու աստիճանաբար կը խորնայ . ինչպէս է Պուրնէէն ինչուան հորանտա . ընդհակառակն ծովեզերքը գահավէժ ըլլալուն պէս, ծովն ալ մէկէն կը խորնայ . ինչպէս է Ֆինիսթերիայի եզերքը, Ղենովայի ծոցը ու Յունաստան և այլն :

Կղզիները ուրիշ բան չեն, բայց եթէ ընդծովեայ լեռներուն բարձր գագաթները . իսկ արշիպելագոսները, և մանաւանդ հարաւային ծովուն մէջ եղածները յայտնի կը ցուցնեն, թէ ծովուն յատակն ալ երկրիս վրայ եղածներուն նման լեռներու գօտիներ ու խումբեր կան . ասով է որ շատ արշիպելագոսներուն կղզիները մէկ գծի վրայ են, ինչպէս որ լեռներուն գօտիները :

Շատ լեռներ ալ կան որ առջիններուն պէս բարձր չեն ու գագաթնին ջրին տակը ծածկուած է . ասոնք թէ որ բաւական խորութիւն չունենան նա-

ւերու շատ քնաս կ'ընեն, որովհետեւ շատ անգամ չտեսնելով նաւերը անոնց կը զարնուին ու կը խորտակին . ասոնք ալ ժայռ ու խիթ կ'ըսուին : Պիւշ մասնաւոր աշխարհացոյցեր շինած է ծովուն մէջ եղած լեռանց գօտիներուն :

ԲՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շանրաքար :

ՇԱՆԹԱՔԱՐԵՐԸ, և կամ օդաքարերը կ'երևնայ թէ երկնքէն կ'իյնան, իյնալու ժամանակը շատ անգամ անհար ձայներ կը հանեն ու կտոր կըտոր կ'ըլլան : Բայ օդաքարերուն անկումը կրկին կրկին ստուգուեցաւ աս մեր դարուս սկիզբէն . անկէ առաջ բնախօսները տարակուսած էին աս բանիս ստուգութեանը վրայ, թէպէտ և շատ պատմիչներ պատմած էին այսպիսի երևոյթներ : () Դաքարերը երբեմն քարածէ և կամ առանձին զանգուածի մը պէս կ'իյնան, և երբեմն ալ անձրևի ձևով : () Դին մէջէն այնպիսի արագութեամբ կ'ըլլայ իրենց անկումը, որ սաստիկ տաքութիւն կ'ունենան ու լուսաւոր կ'երևնան մեր աչքին : Բոլոր աս օդաքարերը խոռոչաւոր են և իրենց մակերևութին վրայ ապակեման նիւթ մը պատած է, որ անտարակոյս մթնոլորտին մէջէն անցնելու ժամանակը դրոշ երեսնին տաքութեամբ հալելէն առաջ կու գայ : Շատ բնալոյծներ օդաքարերուն բաղադրութիւնը լուծեցին, և տեսան որ ասով կը տարբերին ուրիշ բոլոր հանքերէն՝ որ ասոնց մէջ դըսիտ չդարձած զուտ երկաթ քիչ կը գտնուի . երեսուն տարիէն աւելի է որ շատ անգամ զննելով աս օդաքարերը՝ տեսան որ շատ նմանութիւն ունին հին ատենէն 'ի վեր ճանցուած երկրիս վրայի երկաթային զանգուածներուն հետ : Բայ ըսած զանգուածներս կը գտնուին Սիպերիա հազարաւոր լիպրէ ծանրութեամբ, որոնց բաղադրութիւնը գրեթէ նոյն է հիմա-

կուան երկնքէն ընկած քարերուն հետ :
Եւ ուր որ աս երկաթային զանգուած-
ները կը գտնուին , հոն տեղի բնակիչ-
ները երկնքէն ընկած կը սեպեն . աս
կարծիքն որ առաջ շինծու բան մը կը
սեպուէր , հիմա ընդհանրապէս բոլոր
բնագէտները կ'ընդունին : Հիմա տես-
նենք թէ աս շանթաքարերուն պատ-
ճառները ինչ կը կարծուին , բայց գիտ-
նալու է որ դեռ ասոնց բուն պատճառը
գաղտնիք մըն է :

Հատերը կը կարծեն թէ ասոնք
մթնոլորտին մէջը ինքնիրմէ ձևացած
քարեր են , օդին մէջը ցրուած կա-
ղային նիւթերու խտանալէն : Բայց աս
ենթադրութիւնը ամէն բնալուծական
և բնաբանական ուսմանց դէմ կ'ելլէ .
որպէս զի աս շանթաքարերը ձևանան
3000 քանակութեամբ կազ կ'ուզէ , և
երբոր որ և իցէ պատճառաւ կազերը
հաստատուն մարմնոց պէս խտանան ,
միայն սաստիկ մանր հատերով փոշի
կ'ըլլան , և ոչ թանձր զանգուած մը
ինչպէս են օդաքարերուն զանգուածը :
Բայց ասկէ նաև ասոնց մէջ եղած նիւ-
թերը՝ չեն կրնար կաղային վիճակի
մէջ գտուիլ մթնոլորտին մէջ : Ոմանք
կ'երևակայեն թէ ասոնք երկնից տարա-
ծութեանը մէջ ամբողջ կը գոյանան ,
և թէ սաստիկ արագութեամբ մը կը
շարժին մոլորակաց շարժման զօրու-
թեամբ , և թէ երբ աս ազդեցութիւ-
նը միշտ չտւէ անոնց վրայ , ան ատեն
երկրագնտիս վրայ կ'իյնան : Ոմանք կը
համարին թէ մեր կիսագնտին մէջի
հրաբուլխները սաստիկ բարձրութեւ
վեր կը նետեն խորտուբորտ քարերու
կտորուանքներ , և թէ ասոնք երկրիս
չորս կողմը զատ շրջաններ ընելէն ետքը
վար կ'իյնան . բայց աս կարծիքն ալ
չգօրեր . վասն զի ամենեւին երկրիս հրա-
բուլխները այսպիսի բաներ չեն կրնար
դուրս ցատքեցընել , որովհետև որ ա-
մենեւին նմանութիւն չունին մեր հրա-
բուլխներէն ելած նիւթոցը : Երկու
ուրիշ կարծիքներ ալ կան որ աւելի հա-
ւանական կ'երևան : Ոմանք կը կար-
ծեն թէ շանթաքարերը լուսնին հրա-

բուլխներուն մէջէն դուրս ցատքած են :
Եւ ոմանք ճիշդ հաշիւ ալ ըրեր են որ
թնդանօթի քառապատիկ զօրութիւնը
բաւական է ան մարմինները լուսնի ձգու-
ղական կեդրոնէն հեռացընելու երկրիս
կեդրոնը ձգել : Երաւ որ հիմա ընդու-
նելի կարծիք չէ թէ լուսնին վրայ հրա-
բուլխներ ըլլան , վասն զի իմացուեցաւ
թէ պարզ լուսոյ երևոյթներ են եղեր
լուսնի այլևայլ կողմանց պայծառութիւ-
նը՝ որոնք առաջ վառած կ'ենթադրէին :
Լամաստուն բնագէտներէն ոմանք ալ
այսպէս կ'ենթադրեն . թէ աս ինկած
շանթաքարերը պզտի մոլորակներ են ,
և կամ մոլորակի կտորուանքներ կրնան
ըլլալ , որ երբոր կը հասնին մեր երկրա-
գունտին ձգողութեան պարունակը ,
երկրիս իրեն կը քաշէ զանոնք , որով
օդին մէջէն սոսկալի արագութեամբ
կ'անցնին , ու օդին հետ շփուելով բոց
ու լոյս կը հանեն , և իրենց ծանրու-
թեանը պատճառաւ վար կ'իյնան :
Բայց կրնայ հանդիպիլ որ աս զան-
գուածները սաստիկ արագութեամբ մը
շարժելով՝ այնպիսի խոտոր ընթացքով
մը երկրիս մթնոլորտին մէջէն կտրեն
ճամբանին՝ որ երկրիս վրայ չիյնան , և
կամ տեսնողին աչքէն խիստ հեռու
տեղ իյնան :

Վիտուններէն ոմանք համարեցան
թէ երկրիս այլևայլ կողմերը գտնուած
երկթի զանգուածները՝ բուն օդաքար
են , որոնք որ ինկած են երկայն ժամա-
նակէ 'ի վեր : Եւ զանգուածները , որ
հաւանական կ'երևնայ թէ մէտէորա-
կան նիւթեր ըլլան , կ'որոշուին ուրիշ-
ներէն իրենց բաղադրութեանցը մէջ
գտնուած նիւթէն , իրենց ներքին կազ-
մուածքէն , ծաւալականութենէն և ի-
րենց առանձին դիրքէն : Եւ զանգուած-
ներէն ոմանք սպնգանման և կամ բազ-
մախորշ են և խոռոչներնուն մէջ լեցուն
են կապուտակ քարի մը մասունքներով :